

Lausunto kansallisesta kemikaaliohjelmasta

Kiertotalouden rooli korostuu jatkuvasti, ja kiertotalouteen siirtyminen on edellytys ilmastotavoitteiden saavuttamiselle. Kansallisessa kemikaaliohjelmassa tunnistetaan materiaalien käsittely kierrätettäväksi uusiomateriaaleiksi oleelliseksi osaksi kiertotaloutta.

Turvallisten materiaalikierrojen varmistamisessa tuote-, kemikaali- ja jätelainsäädäntöjen rajapinnat korostuvat. Kuten kemikaaliohjelman luonnoksessa hieman toisin todetaan, on löydettävä tasapaino, jolla toisaalta varmistetaan kierrätyksen jatkuvuus mutta myös ympäristölle ja terveydelle riittävän turvalliset materiaalikierrot.

Ohjelmaluonnoksessa käytetään termiä materiaalikierrojen haitattomuus, mutta se jää käsitteenä vielä epäselväksi. Paikoitellen se olisi korvattavissa termillä turvalliset materiaalikierrot. Materiaalikierrot voivat sisältää jatkossakin haitallisia aineita, mutta kaikissa käyttökohteissa ne eivät aiheuta altistumista, toisin sanoen ne eivät vaaranna ympäristö- eikä terveysturvallisuutta. Monessa kohdin olisi myös paikallaan puhua rajoitetuista ja kielletyistä aineista haitallisten aineiden sijaan.

Luonnoksessa todetaan ansiokkaasti, että jatkossa tulee kehittää riskinarviointi- ja hallintamenetelmiä kiertotalouden materiaalivirroille. Näkökulma, jossa riskiä arvioidaan ja hallitaan, on oleellinen ja kierrätyksen jatkuvuuden mahdollistava niin kauan kuin markkinoille edelleen saatetaan tuotteita, joiden sisältämät aineet myöhemmin todetaan vaarallisiksi.

Haasteena kiertotalouden etenemiselle on se, että lainsäädäntö ei velvoita kierrätettyjen materiaalien käyttöön, joten ne kilpailevat samoilla markkinoilla neitseellisten materiaalivirtojen kanssa. Entistä puhtaampien kierrätysmateriaalivirtojen tavoittelu nostaa jätteenkäsittelyn kustannuksia ja siten jäteperäisten materiaalien ja tuotteiden markkinahintaa. Elinkaariajattelun mukaisesti tuotteiden tuottajien ja soveltuvilta osin tuottajayhteisöjen vastuuta ja velvoitteita myös jätteenkäsittelyvaiheen kustannuksista ja sen tarvitsemien tietojen tuottamisesta tulisi lisätä.

Ohjelmaluonnoksessa todetaan, että kemikaalien aiheuttamat riskit on arvioitava ja hallittava uudenaikaisissa käyttötarkoituksissa ja materiaaleissa. Esitettyä kohtaa olisi hyvä selventää niin, että uudenlaiset materiaalit ja käyttötarkoitukset arvioidaan jo ennen kuin ne päätyvät jätteeksi ja jo tässä vaiheessa otetaan huomioon jätteenkäsittelyn tarpeet ja siihen kohdistuvat vaatimukset. Tästä hyvänä esimerkkinä käy ohjelmaluonnoksen toimenpide ”Lisätään tutkimusta haitallisten aineiden tunnistamiseksi ja poistamiseksi pakkausjätteistä.” Turvallisten materiaalikierrojen varmistamiseksi tulisi esitetyn sijaan lisätä tutkimusta haitallisten aineiden tunnistamiseksi ja poistamiseksi pakkauksista. Kuluttajapakkauksia käytetään kertaalleen ja ne päätyvät nopeasti jätteeksi. Toimenpiteen kohdistaminen jätteisiin tuotesuunnittelun sijaan on kiertotalouden kannalta väärin ajoitettu. Toimenpiteen vastuutahoina pitäisi olla tuottajayhteisöt.

Kiertotalouden näkökulmasta on oleellista varmistaa materiaalikierrojen turvallisuus jo siinä vaiheessa, kun materiaalit saatetaan ensimmäistä kertaa markkinoille. Toisin kuin ohjelmaluonnoksessa todetaan, tuotesuunnittelu voi vaikuttaa nopeasti kierrätettävyyteen ja materiaalivirtojen käsittelyyn, etenkin kun kyse on kertakulutushyödykkeistä. Kestokulutuksen

kohdalla tuotteiden kierto on toki hitaampaa, jolloin nk. legacy-aineet ovat pitkäaikainen haaste jätteenkäsittelyssä.

Tuotesuunnitteluun panostamisen lisäksi jatkossa olisi tärkeää löytää uusia keinoja tehostaa tietojenvaihtoa haitallisista aineista tuotantoketjussa. Tiedon siirtyminen tuottajilta jätteenkäsittelijöille on edellytys sille, että tuotteessa olevat haitalliset aineet voidaan tunnistaa, paikantaa ja poistaa. Toisaalta tiedon siirtymistä tuotteen mukana hankaloittaa se, että useat tuotteet sisältävät merkittävän määrän haitallisia aineita, tuotteet voivat olla pienikokoisia tai tuotteet hajoavat osiin jo ennen jätteenkäsittelyä.

Tiedon tuottamisessa ja välityksessä tuottajilta jätteenkäsittelijöille on vielä ratkaisematta kustannustehokkain ja myös jätteenkäsittelyä parhaiten palvelevin tapa ja muoto. Esimerkiksi SCIP-tietokanta kokoaa tuotteen eri osista tietoa tarkkuustasolla, jota jätteenkäsittely ei nykymuodossa pysty hyödyntämään. Jätteen laitospäinen käsittely on teollisen mittakaavan toimintaa, jossa ei ole teknistaloudellisesti mahdollista tarkastella, analysoida ja erikseen käsitellä yksittäisiä tuotteita, saati yksittäisten tuotteiden osia. Haitallisten aineiden tunnistaminen on usein toteutettavissa edustavasta jäte-erästä, mutta ei jokaisesta käsiteltävästä jäte-erästä. Valmiisiin raaka-aineisiin ja lopputuotteisiin kohdistuu laatuvaatimuksia ja monitorointia.

Tiedon kokoamisessa ei tulisi myöskään luoda useita rinnakkaisia tietokantoja. Jatkossa olisi oleellista edetä toiminnanharjoittajia kuullen ja varmistaa, että mahdolliset tietokannat ja muut tavat siirtää tietoa ovat toimivia sekä tuottajien että jätteenkäsittelyn näkökulmasta.